

SEIS CREGOS ESCOLLIDOS (VERSOS DIVINOS), POEMARIO ESCRITO POR JUAN TIZÓN HERREROS, NO EXILIO E NO SILENCIO, NOS ANOS DA GUERRA CIVIL

Edición e prólogo de
XESÚS ALONSO MONTERO

1. TIZÓN HERREROS: POCAS E POBRES FONTES DE INFORMACIÓN

Que eu saiba, a primeira vez que un repertorio bibliográfico consigna o nome de Juan Tizón Herreros, falecido en 1945, é o *Diccionario* de Antonio Couceiro Freijomil no seu terceiro volume, do ano 1953. A información que Couceiro Freijomil nos aporta é mínima: «Publicó: *Espiando al diablo* (Coruña, 1925). Novelas breves». Aclaremos que a caracterización do xénero literario non é de Couceiro senón que figura, co título, na cuberta do libro: *Novelas breves. Espiando al Diablo* (La Coruña, Tip. EL Noroeste, 1925).

Son dez relatos que ninguén ten citado nin sequera en libros como a *Historia de la literatura gallega*, de Benito Varela Jácome (Santiago de Compostela, Porto, 1951), que acolle narradores, contemporáneos das novelas de Tizón, en galego e en castelán. Non sei se na prensa contemporánea se publicaron reseñas destes relatos, que, na miña opinión, non posuían características que os singularizasen no mapa, certamente frondoso, da novela breve daqueles tempos.

Así as cousas, en 1974, pouco despois do 25 de abril, un *letraferit* portugués viaxa a Vigo e pon nas mans dos meus amigos e camaradas Agustín Pérez Bellas e Mercedes Ruibal o opúsculo mecanografiado *Seis cregos escollidos (Versos divinos)*. Debo aclarar que Mercedes e Agustín foron intermediarios, pois o letraferido portugués pousou nas mans deles o curioso opúsculo con estas palabras: «Para o profesor Alonso Montero, amigo destas cousas». Nunha nota adxunta o amigo portugués consignou: «Tizón Herreros (La Coruña) foi deputado ás Constituíntes da II República Española. Emigra-

do em Portugal depois da guerra civil. Morreu no Porto em 1945».

O poemario nunca fora mencionado por ninguén. Unha copia deste opúsculo proporcioneilla, hai anos, a Claudio Rodríguez Fer quen tivo en conta os seus textos na tese de doutoramento lida na Universidade de Santiago no ano 1990, tese xulgada por un tribunal do que fun un dos componentes. Co título inicial, *A Literatura galega durante a guerra civil*, publicouse no ano 1994. Sobre o autor achéganos Rodríguez Fer a primeira información impresa nun estudio literario:

Caso moi singular é o do político socialista Juan Tizón Herreros, autor da novela breve *Espiando al Diablo* (1925). Tizón fora fundador da agrupación socialista coruñesa e obtivera inicialmente acta de deputado por Lugo nas eleccións lexislativas [de] 1931, pero perdeuna ao repetirse as eleccións en dita provincia. Logo, foi vocal suplente do Comité Nacional do P.S.O.E. desde 1933 ata 1936. Cando estalou a sublevación formou parte do comité popular de defensa en Monforte de Lemos (p. 66).

Que se saiba, esta páxina de Rodríguez Fer non animou a ningún estudioso a interesarse pola vida nin pola obra de Tizón Herreros. Vou ser eu, o 10 de setembro de 1999, quen publique nun xornal, a modo de provocación, o artigo «Tizón Herreros, poeta clerófobo». A provocación resultou: aquela mesma noite recibo unha chamada telefónica de dona Isabel Tizón Ramos, unha das dúas fillas do infortunado escritor galego. Pouco tempo despois recibíume no seu domicilio coruñés con gratitude –creo– por lembrarme –o primeiro, dicía– do seu pai a quen ela nunca viu desde 1936, cando tiña nove anos. Falamos e non tardei en decatarme de

que sabía pouco, moi pouco, da vida política e literaria de Juan Tizón Herreros. Prometeume enviar por escrito máis información, sobre todo cando falase con Herminia, a súa irmá maior, residente en Madrid. A conversa con Herminia, con problemas de saúde, non achegou datos que Isabel non lembrase ou tivese. En carta do 10 de xuño do 2001 envioume foto do pai, fotocopia do certificado de defunción e a copia mecanográfica dun conto (inédito) titulado *Lila*, conto escrito no desterro, pensando na súa filla pequena, Isabel, que é un relato fermoso, moi ben escrito e moi significativo da situación espiritual deste escritor exiliado.

Pasado algún tempo, Francisco Albo, periodista de *La Voz de Galicia* en Monforte de Lemos, publicou na edición correspondente deste xornal (xaneiro e febreiro do 2001) artigos e notas sobre a presenza política de Tizón en Monforte nas datas inmediatamente anteriores ó Dezaoitto de xullo de 1936. Pese ós esforzos de Albo, hoxe por hoxe aínda hai importantes lagoas na vida municipal e sindical deste coruñés que residía en Monforte desde unha data que ninguén precisa. O propio Francisco Albo, consciente destas lagoas, organizou unha tertulia radiofónica (na que interviñemos Carlos Fernández Santander e mais eu), que foi unha conversa na que, sobre todo, se solicitaban datos para reconstruí-la biografía monfortina de Tizón Herreros. Non teño noticias de que aparecesen datos máisúsculos.

2. BIOGRAFÍA CON MOITAS LAGOAS

Juan Tizón Herreros naceu na Coruña en 1895 se é certo que tiña cincuenta anos en 1945, como reza o certificado de defunción. Nada sabemos dos seus estudos e das súas ocupacións. Casa, na Coruña, con Herminia Ramos, matrimonio do que nacerán dúas fillas: Herminia, a maior, e Isabel, nada en 1927. Dous anos antes publicara Tizón, tamén na Coruña (en edición de autor), o volume *Espiando al Diablo*, dez relatos curtos.

Tizón, «que fora fundador da agrupación socialista coruñesa», obtivo «inicialmente acta de deputado por Lugo nas eleccións lexislativas de 1931, pero perdeuna ao repetirse as eleccións en dita provincia» (Rodríguez Fer, 1994). Hai que supoñer que neste ano xa residía en Monforte de Lemos. Nesa data ou despois, Tizón será o secretario local do Sindicato Nacional Ferroviario da UGT, sindicato moi forte nas terras de Lemos. En 1934, des-

pois da Revolución Asturiana de outubro, foi detido na prisión de Lugo, dato que tamén nos fornece as indagacións de Francisco Albo.

Juan Tizón Herreros foi alcalde do concello de Monforte de Lemos desde o 18 de marzo de 1936 ó 20 de xullo dese ano, data da Sublevación nesa vila. Foi, pois, alcalde do Frente Popular e, como tal, perseguido sañudamente. Durante tempo nada se soubo del e mesmo houbo persoas que o deron por morto («paseado»). Non sabemos cando, como e por onde fuxiu a Portugal, terra tan difícil, tan dramática para tantos e tantos republicanos españois. Cónstanos que o 20 de xullo de 1936, día en que foi conculcada a legalidade republicana en Lugo, Tizón, supoñemos que desde a Alcaldía de Monforte, telefonou ó Goberno Civil de Lugo (a iso das cinco da tarde), chamada que atende, curiosamente, Ramón Piñeiro, que conta a peripecia nestes termos:

Los guardias estaban desarmando y esposando a los paisanos que custodiaban el Gobierno Civil. Instintivamente adopté la actitud de funcionario y simulé que leía y ordenaba papeles, aunque, claro está, era incapaz de leer nada. Incluso atendí al teléfono cuando sonó. Era una llamada del alcalde de Monforte, el socialista Tizón Herreros, preguntando qué pasaba porque allí estaba saliendo la Guardia Civil a la calle. Le informé de que acababa de hacerse cargo del Gobierno la autoridad militar y colgué el teléfono instantáneamente. Pasado algún tiempo me asomé a las escaleras y descendí con intención de salir a la calle...

Complementa esta información María Jesús Souto Blanco no seu libro sobre a represión franquista na provincia de Lugo:

El 19 de julio de 1936, unos 200 hombres armados salen en camiones requisados hacia Lugo, la mayoría serán detenidos a la vuelta, en Puebla de San Julián, por la Guardia Civil. En Monforte quedaban todavía milicias armadas a cuyo frente estaba el alcalde Juan Tizón Herreros que había ordenado la incautación de todas las armas y dinamita encontrados en los establecimientos expendedores. El día 20, a las cuatro de la tarde, se enteran en Monforte de que en

Lugo se había declarado el Estado de Guerra, y la Guardia Civil sale inmediatamente a la calle formando una pequeña columna de 20 hombres... que se dirige al Ayuntamiento tomando este sin resistencia y apoderándose de lugares estratégicos. El alcalde consiguió huir.... (p. 48).

Cándo e cómo chegou a Portugal aínda é unha incógnita. Sen embargo, no Portugal semifascista e sumamente perigoso de Oliveira Salazar, acolleuse, na cidade do Porto, á hospitalidade de Luís Alves de Carvalho, camarada no antifascismo. Alí viviu cun nome susposto, Ferreira, e cando escribía ós seus, na Coruña, asinaba co de Herminia (se non recordo mal a conversa con Isabel Tizón). Debo a dona Isabel a copia dunha carta de Alves de Carvalho, posterior en días ó 25 de abril (16-5-1974), na que fai esta reflexión:

Nestes días em que o regime fascista acabou no meu País, lembro-me de vós e dos vossos queridos. Um dia os mortos e os vivos hao de estar presentes, espero esta realidade em antes de morrer. Desculpai se vos entristeço.

Faz hoje 22 anos que a minha querida mulher morreu. Era muito amiga do vosso ente querido. Como o tempo anda rápido.

Pola «certidao de narrativa de registo de óbito» sabemos que Juan Tizón Herreros, de idade de 50 anos, casado con Herminia Ramos, morreu no Porto (freguesía de Bonfim) o 25 de decembro de 1945. Non se consigna a causa da morte.

Non sabemos qué vida fixo no Porto nos nove anos e medio de desterro e asilo na casa amiga, nin sabemos cales foron as dificultades concretas que tivo que vencer día a día para non caer nas poutas da Policía política de Oliveira Salazar. Infórmame Isabel de que a súa irmá Herminia visitou a seu pai, no Porto, en 1942, na viaxe de lúa de mel.

Sabemos, si, que escribiu un fermoso relato en castelán, *Lila*, xa citado, e que nos primeiros tempos, en plena guerra civil, compuxo o poemario galego que hoxe se edita por primeira vez.

3. O MECANOCRITO

O opúsculo mecanografado que me chegou de Portugal consta de once folios se incluímo-lo da

coverta e o da dedicatoria. O texto da cuberta, que cómpre reproducir, reza: J. Tizón Herreros / Seis cregos escollidos / (Versos divinos) / Editorial Gutenberg / Buenos Aires / 1.944.

Indaguei, non pouco, na capital arxentina e nin eu nin os meus eruditos amigos (especialmente Rosa Puente e Antonio Pérez Prado) atopamos noticia que se referise a este opúsculo como impreso en Buenos Aires. Quizais se trate dun subterfuxio para publicalo clandestinamente nunha imprenta portuguesa baixo ese ficticio rubro editorial porteño (como fixo no seu día, 1955, Celso Emilio Ferreiro con *Voz y voto*, libro de poemas impreso en Vigo, en Gráficas Numen, do anti-franquista Juan Noya, pero que anda polo mundo baixo o rubro de Colección Papel de Estraza –era certo o tipo de papel–, Montevideo). Máis dunha vez teño pensado se este poemario galego de Tizón Herreros non foi impreso en Portugal nese ano, 1944, ou no seguinte, aínda vivo o seu autor. Non é imposible.

4. SOBRE O POEMARIO

Dos poemas, se nos atemos ós datos consignados no opúsculo, os catro primeiros datan de 1937, e o quinto e o sexto, de 1938. O autor, en plena guerra civil, fai responsable ó Clero, en boa parte, da barbarie que aflixe a Galicia nesas datas. Sendo, como son, poemas humorísticos ou satíricos, son, no fondo, un alegato serio contra o clero galego e as súas graves responsabilidades políticas. Con recursos distintos ós de Curros Enríquez, Tizón Herreros escribe outro *Sainete*. Tizón parte da idea de que a perniciosa influencia do Clero impide ós nosos labregos convertérense en «homes libres». Repárese na dedicatoria: «A todos os labregos que sofren a perniciosa e nefasta influencia do crego, con o fervoroso desexo de que a lectura destes versos axude a convertelos en homes libres».

Neste alegato contra o Clero católico non se salva ninguén, desde os párrocos rasos ata os bispos e arcebispos. O poeta, como poeta anticlerical, ten boa man e chispa á hora de idear recursos e argumentos para ridiculiza-lo comportamento do Clero. Por se fose pouco, entre bromas –que son veras– vencella, nalgún poema, o comportamento do Clero á furia represora que se abateu sobre Galicia desde o verán de 1936. No segundo poema, un

crego está moi oufano porque «na matanza de herexes / e xente republicana, / os cregos e mais os frades / danse todos moita maña». O crego este, que puxo todo o seu empeño «no esterminio desa xente», é reprendido moi enerxicamente por un bispo, pero por un bispo que está no inferno.

No opúsculo non escasean as referencias a lugares da provincia de Lugo, sobre todo a Monforte de Lemos e as súas proximidades, territorio familiar para o autor. Mesmo un poema, o quinto, «O capelán das monxas clarisas», refírese ó convento de franciscanas descalzas da vila monfortina onde as clarisas toleaban por confesaren cun «creguiño novo» que facía milagres.

Non se salva ninguén, da grei eclesiástica, nestas seis sátiras cheas de expresividade e escritas por quen non carecía de talento literario para o xénero e por quen, coma quen se divirte e divirte, é auténtico na súa concepción anticlerical. Este poeta clerófobo, tan acertado nos modos e nos argumentos, fose ou non crente (quizais non o era), tiña unha actitude radicalmente hostil ó comportamento do clero, especialmente na Guerra Civil. Era, como laico, radical. Por iso, na dedicatoria do poemario, «ós labregos», desexa que se liberen da influencia do clero, que é «perniciosa e nefasta».

No poemario aparecen, aquí e alí, formulacións que non son improprias dun socialista da época. Tizón Herreros, socialista (non sabemos se de Besteiro ou de Largo Caballero), pon na boca do bispo do poema 4, que reprende a un sacerdote austero e caritativo, «o crego tolo»:

Porque debes estar tolo
ou eu non sei cómo fas,
que desgostas aos d'arriba,
qu'están pra ti como cas.
E iso non pode ser,
porque os ricos son dos nosos [...]

Para moitos socialistas da época, especialmente na Guerra Civil, a Igrexa optou pola orde que lles conviña ós amos e ós que tiñan.

Non sabemos se Tizón Herreros escribiu outros textos en galego nin sabemos se estaba interesado en probar fortuna, en lingua galega, noutros xéneros e territorios literarios. Por esta mostra constatamos que estaba moi dotado literariamente para cultivar este tipo de sátira anticlerical, xénero con precedentes ilustres (de Curros Enríquez a Leiras

Pulpeiro) e moi solicitado pola musa popular galega desde sempre.

5. LINGUA E MÉTRICA. CRITERIOS DA EDICIÓN

Ofrecémo-lo texto tal como está establecido no mecanoscrito de 1944, hoxe por hoxe o único texto existente. Respectamos en materia de léxico e morfoloxía todo e tamén, totalmente, as grafías, incluso as incorrectas («votar», «Cerveiro»...), sorprendentes («Hespanha») ou portuguesizantes («minha», que aparece algunha vez). Está claro que respectámo-lo acento circunflexo, tan habitual, por outra parte, daquela, para sinalar contracción (â, sô, côs...).

Sentado este criterio, a edición, por conseguinte, debería ser facsimilar, pero entendemos que o referido mecanoscrito é moi pouco nítido. Así pois, como hai formas que se poden interpretar como lapsus na nosa edición, indicamos cómo figuran no texto orixinal:

- «lá», evidente portuguesismo (I.164; IV.102...).
- «ha», portuguesismo por «hai» (IV.101; VI.1...).
- No verso I.153 o esperable era «lle», non «llo».
- «Adbogado» (IV.77) aproxímase ó portugués «advogado», igual que «angeliños» (VI.80).

Na medida dos versos hai unha anomalía, no I.48 («ríndose como un tolo»), que non é octosílabo.

Derradeiramente, hai un signo que respectamos cando abre a interrogación, signo ese (?) que delata que Tizón Herreros utilizou unha máquina de escribir con teclado portugués, escrita na que se adoitaba omiti-la interrogación inicial.

BIBLIOGRAFÍA

- Albo, Francisco, [Información], *La Voz de Galicia* (ed. de Monforte de Lemos), 28, 29 e 31 de xaneiro, e 1 e 7 de febreiro do 2001.
- Alonso Montero, Xesús, «Tizón Herreros, poeta clerófobo», *La Voz de Galicia*, La Coruña, 10-9-1999.
- Couceiro Freijomil, Antonio, *Diccionario bibliográfico de escritores gallegos*, Santiago de Compostela, Bibliófilos Gallegos, 3 v., 1951-53.

Piñeiro, Ramón, «Testimonio de..., presidente de la Mocidade Galeguista de Lugo el 18-7-36», en Fernández, Carlos, *El alzamiento de 1936 en Galicia*, Sada (A Coruña), Edicións do Castro, pp. 378-82.

Rodríguez Fer, Claudio, *A literatura galega durante a guerra civil*, Vigo, Xerais, 1994.

Souto Blanco, María Jesús, *La represión franquista en la provincia de Lugo*, Sada (A Coruña), Edicións do Castro, 1998.

Juan Tizón Herreros. Foto anterior ó 18-7-1936.

J. Tizón Herreros

Seis cregos escollidos
(Versos Divinos)

1944

A todos os labregos que sofren a
perniciosa e nefasta influencia do
crego, con o fervoroso desexo de que
a leitura destes versos axude a con-
vertelos en homes libres.

O Autor.

¿....? !....!

FESTA NO INFERNO

Foi unha noite moi triste
que o Demo pasou voando.
Levaba un crego nas costas,
que morrera non sei cando.

4

Foi unha noite moi fría
daquel disgraciado inverno,
e o crego esperneaba
porque o levaban ao Inferno.

8

Mais no medio do camiño,
non sei como puido ser,
que o Demo tivo un descoido
e o crego deixou caer.

12

O crego, con moito medo,
foi baixando de contado
hastra dar nunha maseira,
como un porco, o condanado.

16

E, según contaban onte
os que o viron caer,
o crego levaba postos
unhos calzós de muller.

20

Os porcos ao ver o crego
vestido d'aquela guisa,
con rendiñas e bordados,
por pouco morren de risa.

24

O Demo baixou axiña,
como nun vóo a picar,
o trincou ben dunha orella
e o levou pol-o ar.

28

E así viaxou o crego
aquela noite de inverno,
hastra que deu cós seus osos
na mesma boca do Inferno.

32

E o can Cerveiro, que estaba
na porta, ao velo chegar,
votouse a él como un lobo
sen pararlle de ladrar.

36

Mais, o Demo deulle un couce
e berroulle así ao can:
“¡Non me mordas este crego,
que é o de San Xulián!”

40

E o can, que tal cousa oíu,
fóise a él de boa gana,
levantou a pata axiña
e mexoulle na sotana.

44

O Demo votou pra dentro
o crego, que era un bon polo,
e o can quedaba na porta
ríndose como un tolo.

48

E cando viron chegar
ao crego os que estaban dentro,
deron todos en brincar
como tolos, de contento.

52

Alí cregos e beatas
e monxas e sancristás.
Alí frades, arzobispos,
e monxes e capelás.

56

Que desta xente, no Inferno,
era da que mais había,
pois da que os cregos condenan,
alí ningunha se vía.

60

Alí non había labregos,
desos que non van â misa,
nin probes, nin xornaleiros,
que non teñen nin camisa.

64

Tampouco había mulleres,
desas que nunca confesan.
Alí legos, xenerales,
maxistrados e marquesas.

68

Usureiros e caciques,
e xueces e mais fiscás,
segredarios d'Auntamento,
comerciantes, lacazás.

72

Non había xente homilde,
da que nos vrans e invernos
sofre, traballa e non come.
¡Non iba a ter dous infernos!

76

Pois, como iba decindo,
aquela xente de negro
folgouse moito aquel día
coa chegada do meu crego.

80

E todos, moi garimosos,
o mesmiño que aquí fan,

as mulleres o bicaban e os homes dábanlle a man.	84	é porque sabe que éstas son covachas de lambós.	136
Máis, chegouse a él un bispo dos mais vellos que alí había, perguntándolle ao meu crego as novas que él traguía.	88	“?Non sabes que eses herexes, que non crén nen teñen fe, son netos de Galileo, de Xiordano e de Servet?	140
E o creguíño, entusiasmado, comenzoulles a contar que aquí, nesta Hespaña deles, non se cansan de matar.	92	“?E que tamén, como eles, arriman tod’o seu peso pra facer andar pr’adiante a carroza do Progreso?	144
Que non deixan un en pé, de ateus e de masós, daqueles que non confesan nin queren oír sermós.	96	“?E que vos e mais os frades e os demais lacazás facedes canto podeades por facel’andar pr’atrás?...	148
Que na matanza de herexes e xente republicana, os cregos e mais os frades danse todos moita maña...	100	“?E aínda tes arruallo? ?E aínda ves con fachenda? Tí eres, crego maldito, dos que non teñen enmenda...	152
–E tí –perguntoulle o Bispo, con certa cara de can– ?tamén farías as túas, Crego de San Xulián?	104	“Non lle ei pedir outra cousa ao Demo, !gran lampantín!, que os teus tormentos no Inferno nunca mais poidan ter fin.”	156
E o crego, que non mirara a cara que o vello tiña, finchándose como un pavo, lle respondeu moi axiña:	108	E asíñ acabou o Bispo e o seu divino sermón, deixando ao probe do crego como quen ve unha visión.	160
Eu tamén, meu señor Bispo, no Ferrol, de onde veño, no estermiño desa xente puxen todo meu empeño.	112	Eu quedei medio aparvado de oír aquelas razóns, que demostran que os bispos sô lá, no Inferno, son bos.	164
E eu sô sinto non ver cómo acaba esta campaña, e non poder axudar a que trunfe a nosa Hespaña.	116	Despois fóronse indo todos facéndolle a figa ao crego que, roxo como un pimento, púxose a rezal’o Credo.	168
O Bispo, xa moi velliño, foise poñendo dereito, e cand’o crego acabou, él faloulle deste xeito:	120	E neste veu Satanás con un enorme tridente, e llo espetou nos cadrís, com’a un porco mesmamente.	172
“!Ai, disgraciado lambón! !Non mereces mal castigo! !Nin no Inferno te arrepiñes! !Que cargue o Demo contigo!...	124	Despois levouno espetado hastra unha grande caldeira, onde xa estaban ruxindo tres frades e unha santeira.	176
“?Non sabes tí que esa xente que vos matades na Hespaña é a que todo produce, é a que sofre e traballa?	128	E meteu o crego nela, como se fora unha anguía, e houbo festa no Inferno mentres o crego ruxía.	180
“E, se non fora por ela, ?non sabes tí, crego infame, que morriches de fartura, que houberas morto de fame?...	132	E no Ferrol, según din, e na Pobra do Brollón, ao mesmo tempo as campanas tocaban: tilín, tolón.	184

E as beatas, que volvían de ouvir seis misas arreo, decían que o seu creguíño subira dereito ao Ceo.	188	Pergunta mais que a Doutrina. Pero é moi intelixente. Canto escoita o lampantín, todo lle queda na mente.	40
E seguían as campanas tocando: tilín, talán, porque xa estaba no Ceo o crego de San Xulián.	192	!Ai! O Papón, meu filliño –lle respondín ao pequeno–, eche pior que unha peste, aínda é pior que o veneno.	44
1937		É mais ruín que a lagosta, eche pior que a nacida, é mais ruín que a virola, é pior que unha ferida.	48
O PAPÓN		É mais ruín que o pedrazo, eche pior que un turbón, e que o raposo e que o lobo, aínda é pior o Papón.	52
Nas nosas terriñas meigas cando un pequeno é chorón, os pais lle din pra que cale: “!Mira, que ven o Papón!”	4	O Papón sempre ten fame. Ten unhos dentes d’a cuarta e unha barriga de porco. Por iso nunca se farta.	56
E o pequeno cando escoita que lle din isto moi quedo, vai quedando caladiño, porque ao Papón tenlle medo.	8	El é o que papa as galiñas, e tamén quen papa os ovos. El traga os sete tragares, él é a miseria dos pobos.	60
Aos pais lles pasou o mesmo cando eran pequeniños, e aos pais dos pais dos seus pais, e tamén aos aboliños.	12	É tamén quen papa o millo e as patacas e o centeo e os touciños e os xamós e a mel e a cera, meu neno.	64
Xa vai facer dous mil anos que anda o Papón por aquí, e se preguntas quen é, ninguén cho pode decir.	16	E ten os gostos do lobo, e tamén papa os carneiros. Eu creío que, se o deixaran, papaba os pobos enteiros...	68
Mais eu puxen grande empeño en saber cómo é a besta que pon medo aos nosos nenos, que os asusta e os molesta.	20	O bicho que vos asusta e que arruína ao labrego, ¿tí queres saber quen é?... Pois, o Papón eche o crego.	72
El pra deixar satisfeita a minha curiosidade, puxen na busca do bicho tod’a forza de vontade.	24	1937	
E un día, estando sentado na beira do río Sil, me preguntou un pequeno que estaba ao pé de mín:	28	O SOÑO DO CREGO	
“Dígame, meu amiguiño, vostede, que é tan bon e que sabe tantas cousas, ¿sabe quen é o Papón?”	32	O Crego deitouse cedo, arrotando como un porco. Viña d’unha grande enchente da casa d’un rico morto.	4
Era o pequeno un amigo dos moitos qu’eu aquí teño, que gusta d’acompañarme cando vou e cando veño.	36	E así que se deitou quedouse dormido axiña, sen querer contas nen contos coa ama nen coa sobriña.	8

E comenzou a soñar que iba a imitar a Cristo, e se puxo moi contento e tamén se ergueu moi listo.		pr'as suas casas todiño o que o Crego lles foi dando.	60
El tiña dúas sotanas, e se vestiu coa mais vella, e non se puxo os zapatos e tampouco puxo a tella.	12	E poñían na labor tanta presa e tanto celo, que parecía que tiñan postas as asas do Demo.	64
E asín, en pelo e descalzo, con un cayado na man, foi chamando pol'as portas ao Maula e ao tío Xan.	16	Hastra â mesma tía Rosa, que a probiña xa non vía, iba e viña âs apalpadas, e era a que mais corría.	68
Tamén chamou ao tío Chinto, â Xenara e mais â Toxa, â tía Rosa, a dos Bicos, que a probiña é cega e coxa.	20	E a Toxa, que sólo ve d' un ollo, que a probe é torta, corría como unha lebre cas cousas pra sua porta.	72
O Crego chamou nas portas de todos -pra terminar- os veciños e âs veciñas mais probiños do lugar.	24	Despois que os probes levaron todo canto o Crego tiña, éste foise a despedir da ama e mais da sobriña.	76
E asín que os xuntou a todos levounos â sua casaña, ante o pasmo da sua ama e tamén da sua sobriña.	28	Elas moito lle pediron pra que o Crego non marchara, que aquela noite bendita fora moito o que nevara.	80
El lles foi mostrando os leitos, de blandos e bos colchós, decíndolles aos probiños: "Levalos, que son pra vos".	32	Mais o Crego se marchaba o mesmo que san Andrés, coa cabeza descuberta, sen levar nada nos pés.	84
Tamén lles deu os arcaces cheiños de cobertores, de sábanas e almofadas e de colchas das mellores.	36	Despois, cando abreu a porta, ao santo Cristo invocou, e ao poñel'os pés na neve, deu un berro e despertou.	88
E lles mostrou as artesas cheas de carne hastra arriba, decindo: "Ide levando, que isto tamén abriga".	40	E caeu do leito embaixo, coase partindo algún oso, escramando, espaventado: "!Qué soño mais espantoso!"	
Foron despois ao curral, cô gozo nas suas cariñas. Alí había trinta polos e unhas setenta galiñas.	44	1937	
E o Crego tamém lles dixo: "Repartilas entre vos, como fan os bons irmans, sen rixas, sen ambizós".	48	O CREGO TOLO	
E o Crego foi dando todo hastra que quedou sen nada, sen facer caso dos berros da sobriña e mais da ama.	52	Houbo un crego na parroquia de non m' acordo que nome, que era cordo, bon e xusto como non vin outro home.	4
E os probiños do lugar iban e viñan, levando	56	Era moi intelixente, sabía lér e escribir, que moitos cregos non saben, anque eles creian que sí.	8
		Ainda sabía mais cousas, como xa veremos logo,	

e estaba aprendendo mais, porque o Crego ainda era novo.	12	que o rico sempre ha gañar, e o probe sempre ha perder?”	60
Sabía que os arzobispos, os papas e os cardenás son, coa demais clerigalla, un fato de lacazás.	16	E o Xuez foise enfurruiado, dando voltas ao miolo, decindo pr’o seu capote que o Creguiño estaba tolo.	64
Tamén sabía que os xueces e mais a Guardia civil sô son bos para os caciques e pra tod’a xente ruín.	20	Outra vez houbo unha peste, que cos porcos acababa, e a xente foi ao Creguiño pra ver se a desconxuraba.	68
El sabía que os tendeiros é unha xente moi honrada, que merca sempre por metro e despois vende por vara.	24	E o que non levaba un polo, levaba duas galiñas, ou ovos, queixos ou cera, ou olas de mel cheiñas.	72
E merca o grao coa medida calcada e a reverter, e despois o vende ela sen calcar e sen encher.	28	Tamén levaban centeo, patacas, millo e xamós, e touciños e cacholás e chourizos e lacós.	76
Como sabía todo isto, à xente deu en falar que o Creguiño estaba tolo... e tiña que tolear.	32	Todo era pr’o adogado dos porcos, pr’o san Antón, porque de sempre souperon qu’era un santo moi lambón.	80
.....		Despois que o Crego escoitou a aqueles probes veciños, El faloulles, cariñoso, como se foran seus fillos:	84
Un día foise, indinado, ao Auntamento dereito a protestar do “Reparto”, porque estaba moi mal feito.	36	“Mirade, filliños meus, eu ainda non son vello, mais vos pido como un pai que sigades meu consello.	88
E falou cô Segretario con razós e con bos modos, preguntándolle con sorna se o “Consumo” era pra todos.	40	“Ao divino san Antón non lle doi nen pé nen perna, e sen esas cousas vosas o Santo ben se goberna.	92
“Porque –decía o Creguiño–, dos probes non falta un, pero, en cambeo, dos mais ricos, nas listas non ha ningún.	44	“Eu tampouco vol’as quero, que a vos mais falta vos fan, porque eu non son sanguesuga, porque eu non son un larchán.	96
“A mín mesmo me puxestes unha peseta e dous cas, e o Chinto, que anda pedindo, está con trinta reás.”	48	“Que non está ben que un crego, que honrado e xusto se chame, medre coa vosa disgracia e engorde coa vosa fame.	100
Despois que o Crego se foi, no Auntamento quedaba tod’a xentuza decindo que era tolo ou toleaba.	52	“Mañán ha feira en Monforte, levade iso lá a vender, e despois de que o vendades, a don Clemente ides ver.	104
Outro día foi cô Xuez. Colleuno despois da misa, e preguntoulle o meu Crego, de maneira llana e lisa:	56	“El é un bon veterinario, e vos ha de aconsellar, e o remedio contra a peste de seguro vos ha dar.	108
“En todol’os pleitos que ha, ¿cómo é que pode ser,		“E mentres, eu ll’ei pedir ao divino san Antón	

que axude aos meus feligreses, que vos teña compasión.”	112	?qué facemos da sentenza d’agulla e mais do camelo?	160
E marcháronse os veciños, todos un pouco aparvados, porque a aquilo non estaban, os probes, acostumbrados.	116	–Xa che fai mil novecentos e mais un pico d’aniños d’iso que tí estás contando. Estos sonche outros tempiños.	164
Mais d’aquel atontamento repuxéronse moi logo, decindo todos a feito que o Creguíño estaba tolo.	120	–¿Asín, pois, xa non podrei seguir axudando aos probes? –decía o Crego, sentindo no seu peito ideas nobres.	168
.....		–Sí –respondeu o Arcebispo, qu’era un laberco dos bos–, que os podes axudar con rezos, con orazós.	172
O Crego sabía ben o que falaba o usureiro, o Xuez, a Guardia civil, o cacique e o tendeiro.	124	Ao Crego se lle poñía o corazón angustiado d’escoitar aquelas cousas que falaba o seu Prelado.	176
Mais él non facía caso do que a xentuza falaba. Con que os labregos homildes o quixesen, lle bastaba.	128	–Tamén xa teño noticias –seguíu decind’o Arcebispo– de que non queres ofrendas. !Ainda eres un crego listo!	180
Pero, ao saber a opinión d’aqueles que él defendía, deu en poñerse moi triste e en baixar de día en día.	132	–Eu, sen elas –dixo o Crego– vou vivindo sen apuros, e os que as levan pasan fame e sofren tempos moi duros.	184
E, mentres, ao Arcebispo, un tras outro, iban chegando os contos que do meu Crego a xentuza iba mandando.	136	–?Que mais ten –dixo o Arcebispo que sean duros ou blandos, nen tampouco que tí vivas? !As ofrendas son pr’os santos!	188
E un día, o probe do Crego recebeu unha cartiña, na que o Arcebispo o chamaba pra que fora a velo axiña.	140	–Xa sei –aínda dixo o Crego– que pr’os santos deben ser. Mais, como eles non as comen, ?logo quen as ha comer?	192
E marchou o noso Crego a Lugo a ver ao Prelado, sabendo qu’estas chamadas non son pra cousas d’agrado.	144	Hastra entonces o Prelado pareceu mais bon que o pan, pero cando escoitou isto, deu en berar como un can:	196
E o Arcebispo lle dixo, asín que o tivo diante: –Non sei se a túa parroquia terá que quedar vacante.	148	–!Mira, Creguíño do demo, tanta verba xa m’amola! Escoita ben o que digo, que non quero mais parola:	200
Porque debes de estar tolo, ou eu non sei cómo fas, que desgostas aos d’arriba, qu’están pra tí cómo cas.	152	Se é que non queres que deixe a túa parroquia vacante, fai cómo fan os demais... !E vaite de diante!	204
E iso non pode ser, porque os ricos son dos nosos, e se por eles non fora, xa non tínhamos nen osos.	156	Saiu chorando o Creguíño, xa sen fe, perdendo a calma. Levaba frío no corpo, levaba neve na i-alma.	208
–Entonces, señor Prelado –lle dixo o probe do Crego–,		E foise andando hastr’a Tolda côs seus tristes pensamentos.	

Mais, naquelas soledades solo estivo unhos momentos. Despois iba pol'a vila, ríndose e falando sólo, que agora sí que era certo que o Creguiño estaba tolo.	212	sen ver qu'estaba toliño, anque ningún era cego. E despois que se marchou, decían: "Pois ten razón. !Tan toliño como estaba, e agora xa está bon!"	264
E a un probiño d'un cego que vendía o "Liberal" deulle duas labazadas mais grandes que a catedral.	216	O caso era moi curioso. Cand'o Crego cordo estaba, tod'a xentuza decía qu'e era tolo ou toleaba.	268
E o ceguiño lle berrou: -!Mire, señor, que son cego! E o Crego lle respondeu: -Pois abre os ollos, meu vello.	220	E cando o probe quedou sen razón, fora de quicio, a xentuza aseguraba que lle voltara o xuicio.	272
Despois, indo pra estación, feito unha cabra, o probiño, topou co Xuez, que o bon polo levaba o mesmo camiño.	224	276
E deulle unha aperta forte e foron falando xuntos, e despois tamén no tren falaron de mil asuntos.	228	E foise pasand'o tempo sen que houbese melloría. Cada día que pasaba mais toliño se poñía.	280
E logo o Crego decía, ao despedirse do Xuez: "!Duro coa xente d'abaixo! ?Merece un pau? Darlle dez".	232	E cando chegou a ofrenda, os aparvados veciños levaron ao Crego tolo bos conxotes, bos touciños.	284
E o Xuez marchou aquel día cheo de satisfazón, decindo pr'o seu capote: "!O Creguiño xa está bon!"	236	E galiñas como pavas, e polos e mais carneiros e grandes cestas con ovos, e manteiga en bos pucheiros.	288
Aquel día, o Crego tolo non foi pr'a casa dereito. Despois que deixou ao Xuez meteuse no Auntamento.	240	Leváronlle, en fin, de todo o mellor que producían. D'aquilo que en tod'o ano moitos d'eles nen ulfan.	292
Alí abrazou ao Alcalde, que era unha boa peza, e lle puxo ao Segretario a sua tella na cabeza.	244	E despois que o Crego viu o que lle levara a xente, púxose o disgraciadiño o mesmo que un can doente.	296
E sentouse nunha mesa o noso Crego toliño, decindo: "Veño de Lugo de falar co río Miño.	248	E dixo aos probes labregos que aquilo non era nada, que ao Santo non o conforma semellante porcallada.	300
"E dixo que nos concellos por onde o Río pasaba, no "Reparto do Consumo" ningún crego figuraba.	252	Lles berrou o disgraciado, hastra que se puxo rouco, que había que levar mais, porque aquilo era moi pouco.	304
"Por iso eu veño a decir que, de hoxe en adiante, non vos ei dar outro can, anque me fagan sochantre".	256	E marcharon, todos xuntos, os aparvados veciños. Todos iban ben zurrados, todos iban caladiños.	308
Folgáronse todos moito con estas cousas do Crego,	260	Mais, de pronto, se pararon, decindo: "!Que o leve o Demo!"	

!Agora non está tolo!.. !Agora xa temos crego!	312	E nun currunchiño, cerca do sagrario coase non se vía o confesonario.	40
1937		Nesta capeliña, xa moi de mañán, facía milagres o seu Capelán.	44
O CAPELÁN DAS MONXAS CLARISAS		E as monxas decían que cando él misaba, hastra santa Clara lle pestanexaba.	48
Capelán das monxas era o meu Creguíño, das que nunca saen do seu conventiño.	4	E que cando era mais doce e mais bon, era aquel santiño cando a confesión.	52
Das que din que tornan as ruíns paixós c'uns zorros de coiro e con orazós.	8	Eu non sei que tiña tal Crego pra elas. Cando as confesaba as poñía lelas.	56
Das que, noite e día, de vran e d' inverno, adoran aos santos pra non ir ao Inferno.	12	Anque pr'os seus anos non era lá moito, iba confesando cada día oito.	60
E como o meu Crego tamén era un santo, por iso as monxiñas o querían tanto.	16	Elas, unha a unha, íbanse chegando. El, unha tras outra, iba confesando.	64
Vintacatro anos tiña o meu Creguíño, e as monxas decían qu'era un anxeliño.	20	E naquel currunchiño sen luz, todo negro, sospirab'a monxa, sospirab'o Crego.	68
Que sempre que o vían se lles figuraba que era o mesmiño san Luis Gonzaga.	24	
.....		Levou trinta anos, decíndolles misas, o Capelanciño das monxas clarisas.	72
Eran todas elas trinta e seis monxiñas. Unhas xa moi vellas, outras moi noviñas.	28	Pero, últimamente xa n'as confesaba, e o Demo coas monxas parece que andaba.	76
E, como é de xeito, había tamén outras xa maduras no sagrado harén.	32	Porque nen os días qu'estaban marcados xa non lles podía furgar nos pecados.	80
.....		E estaban doentes, votaban centellas, o mesmo as mais novas, igual que as mais vellas.	84
Tiña este convento a sua capela, onde a luz do día nunca entraba nela.	36		

Xa non o querían, xa non era un santo. Cos anos deixara de ser seu encanto.	88	que teñan os cregos fillos e muller.	8
E chegou un día que a madre abadesa cô probe do Crego se puxo moi tesa.	92	E, escandalizados, din do compañeiro que non ten vergonza e qu' é moi lixeiro.	12
Mais él, cómo un santo, côs ollos no chan, dixo que buscasen outro capelán.	96	Todo porque o Crego, o mesmo que un home, a total'as cousas chama cô seu nome.	16
Despois foise indo pr' a sua casaña, buscand' o agarimo da sua sobriña.	100	E non quer facelas como os outros fan, que tiran a pedra e esconden a man.	20
E contoulle o feito, caéndolle as bágoas, que a sua sobriña secou coas enaguas.	104	Pero estos labercos din qu' é asín mellor, que quedan as cousas con mais belo côr.	24
"Mira -dixo o Crego-, todo ch' é por eso: porque, como antes xa non as confeso.	108	Mais o noso Crego sigue o bon camiño, chamando ao pan, pan e ao viño, viño.	28
"Están que adoecen, e vóltanse tolas porque xa non podo confesar a todas.	112	E como fai vida de home casado, os outros ao Bispo foron cô recado.	32
"Agora non podo facer valentías. Confesaba unha cada quince días.	116	Probando esta xente ruín, perguiceira, que non ha pior cuña que a d' igual madeira.	36
"Eu xa che vou vello, vouche moi gastado. se confeso duas, quedo derreado.	120	Cando soup' o Bispo tal cousa do Crego, mandoulle unha carta que o poñía negro.	40
"!O Demo que as leve! !Que as coman os lobos! !Hastr' as mais velliñas queren cregos novos!"	124	Nela lle decía, severo, o Prelado canto da sua vida lle foi denunciado.	44
1938		Que lle respondese, tamén lle decía, a tan grave cargo que se lle facía.	48
ACABOUSE O CONTO		E que, se era certa tan grande vergonza, pol' o seu curato non daba unha onza.	52
Ha na vila un crego con muller e fillos. Os demais os teñen, pero son sobriños.	4	E o Crego, que era un polo moi listo, contestou axiña ao seu señor Bispo.	56
Porque din que é feio, que non pode ser			

<p>“!Meu señor Prelado –dixo na resposta–, ser home decente, qué traballo costa! “Porque nesta vila, cregos aille moitos, e somol’a sarna os uns pra os outros. “?Qu’entre os compañeiros a lingua non cala. Sempre anda con contos. Mente mais que fala. Do meu señor Bispo, qu’eu sei qu’ é un santo, esta boa xente !ten falado tanto!... “Dí que ten amores coa Chelo, a “Preciosa”, qu’ é moi ben feitiña, qu’ é como unha rosa. “E que ten con ela tres ou catro fillos, que son como soles, ou com’angeliños. “Cando escoitei isto, meu señor Prelado, tan grande mintira deixoume espantado. “Porque, tales cousas, eu, anque as soubera, estou ben seguro que nunca as crêra. “Que quenes son homes non andan con ditos,</p>	<p>60 64 68 72 76 80 84 88</p>	<p>nen sacan á rua contos tan bonitos. E falso como este que lle levantaron, é o da miña vida que lle denunciaron... “!Ai, meu señor Bispo! Eu moito me temo qu’ estas argalladas son cousas do Demo”. Isto dix’o Crego na sua resposta fina e retrancuda, como o di a mostra. E como era certo o conto da Chelo, o vicho do Bispo ríuse moito ao lêlo. E queimou a carta e se fixo o tonto, e d’ esta maneira acabouse o conto. Mais, ao noso Crego chegoulle outro día do Bispo unha carta, onde lle decía: “Eres un raposo, pol-o qu’ está visto. !O demo me leve! !Ben podes ser bispo!”</p>	<p>92 96 100 104 108 112 116 120</p>
---	--	--	--

1938